

Національно-культурні особливості фразеологізмів в німецькій мові: Вісник Інституту підприємництва та сучасних технологій 1(1). – Житомир: ІПСТ, 2007. – С.105 – 108.

УДК 811.112.2(075.8)

Баюн К.Й.

Інститут підприємництва та сучасних технологій

**Національно-культурний аспект досліджень фразеологічних
одиниць в сучасній німецькій мові**

У статті мова йде про національно-культурні особливості фразеологічних одиниць в сучасній німецькій мові, їх тематику класифікацію і підходи до виявлення національно-культурної специфіки, яка пов'язана з побутом, культурою та історією німецького народу.

*Der Vorrat an Redensarten bildet
den eigentlichen Geist, Gehalt und Reichtum,
das eigentlich innerste Leben der Sprache.
Rudolf Hildebrandt*

Фразеологія будь-якої мови - це найцінніша лінгвістична спадщина, у якій відбивається бачення світу, національна культура, звичаї і вірування, фантазія й історія народу, що говорить на ньому. *Фразеологізм* – це вислів, у якому завжди присутній менталітет нації, її світосприйняття, її культури – її обличчя. Мова – особливий код менталітету, механізми і закономірності кодування і дешифровки якого передаються від покоління до покоління. Досвід історичного, культурного, духовно-морального і т.д. розвитку нації кодується системою концептів, що складають фразеологічні одиниці. Фразеологічні одиниці, виконуючи функції знаків «мови» культури, не тільки виражають, але й формують культурну самосвідомість етносів. В останні десятиліття лінгвісти все частіше звертаються до досліджень фразеологічних одиниць з національно-культурної точки зору, що дозволяє проаналізувати, с однієї сторони, найрізноманітніші системні зв'язки в мові, а з іншої – виявити особливості культур носіїв досліджуваної мови, щоб

розкрити загальні та специфічні характеристики національних особливостей.

У фразеологічних одиницях знаходять своє відображення особливості побуту, звичаїв народу, історичних подій. Факти історії, географії, економіки, способу життя – усі вони подані в семантиці багатьох фразеологічних одиниць, тобто можна говорити про національно – культурну семантику фразеологізмів. Це визначається сьогодні більшістю лінгвістів. І одночасно підкреслюється, що великий пласт фразеології тієї чи іншої мови виникає саме на національній основі.

Письменники, фольклористи, історики, культурологи і навіть лінгвісти багато чого написали, щоб передати в фразеологічних одиницях унікальний національний характер, менталітет, власну картину світу народу. За словником лінгвістичних термінів А. Ахманової, фразеологічна одиниця – це словосполучення, яке в своїй синтаксичній та семантичній структурі має специфічні та неповторні в жодній іншій мові особливості.

Національно-культурні елементи семантики ФО проявляються на трьох рівнях:

1. В ідіоматичному значенні стійкого словесного комплексу (за допомогою метафоризації, семантичного переміщення): *Alter Hase – geschickter, erfahrener Mensch.*
2. В значенні лексичного елемента фраземи. Це можуть бути архісемантика, безеквівалентна лексика, етнічно-культурні реалії, знаки невербальної комунікації: *Nach Adam Reise = genau umgerechnet; Seinen Friedrich Wilhelm daruntersetzen = unterschreiben.*
3. У прямому значенні вислову-прототипу, який змінив своє значення. В основі ідіоми лежать численні народні традиції, звичаї, ігри і т.д. *Einen ins Bockshorn jagen = j-n erschrecken*

Фразеологічні одиниці німецької мови з національно-культурною семантикою можна поділити на дві великі групи:

1. ФО, які відображають факти, побут, культуру, історичні події, явища, ситуації, предмети (вони не мають прямих відповідників у національних культурах інших країн) наприклад :

Bei jmdm. in der Kreide stehen –

1. (сильно) заборгувати кому-небудь, бути належним кому-небудь;
2. (перен.) бути в боргу перед ким-небудь.

Фразеологізм нагадує про звичай власників невеликих пивних ресторанчиків, записувати крейдою на дошці скільки той чи інший відвідувач випив за вечір кухлів пива і скільки він заборгував. Цей звичай ліг в основу фразеологізму.

... und unsere Helden hier haben all nicht den Mut, ihm's auf den Kopf zu sagen, weil sie bei ihm saufen und in der Kreide stecken.

(F. Wolf, "BürgermeisterAnna")

Einen Korb bekommen, jmdm. einen Korb geben -

1. одержувати відмовлення; дати відмовлення нареченому;
2. (букв.) одержати кошик, дати кому-небудь кошик.

Даний фразеологізм звертається до старого звичаю спускати з вікна нареченого, якому хочуть відмовити, дати кошик з поганим дном, через який наречений обов'язково повинен був провалитися, якщо б його стали підтягувати наверх у цьому кошику. У XVII-XVIII століттях цей звичай трохи змінився: наречена просто посилала небажаному нареченому кошик без дна. У сучасній німецькій мові вираз вживається в самому широкому значенні: "відмовити кому-небудь", "відмовитися від чого-небудь", "одержати відмовлення".

Als er ein paar Bissen gegessen hatte und in seine Kammer gegangen war, sagte die Auguste: "Der hat heute seinen Korb bekommen, das merkt man" ...

(A. Seghers, "Das siebte Kreuz")

Frau Hole schüttelt ihre Betten aus -

1. йде, валить сніг;
2. (букв.) Фрау Холі тріпає свої ліжка.

Фрау Холі персонаж з німецької міфології. Ще А.А. Потебня писав : "Без сумніву , у німецькій міфології та жіноча особистість, до якої

відносяться натяки різдвяних обрядів, є Гільда чи Берта “. І далі: “ Коли йде сніг то це, говорять, Frau Hole збиває свою пухову постіль, чи щипає своїх гусаків, чи широко розстеляє своє біле плаття”. [5:18]

Das Abendmahl auf etw. nehmen -

1. (розм.) *заприсягтися в чому-небудь;*
2. *дати руку на відсікання.*

Фразеологізм зобов'язаний своїм походженням наступному середньовічному звичаю. У середні століття обвинувачуваний, провину якого було важко довести, часто піддавався “суду божому”. Він повинен був проковтнути шматок черствого хліба чи сиру, і в залежності від того, робив він це з легкістю чи шматок застрявав у нього в горлі, приймалося рішення про його винність чи невинність.

Der deutsche Michel

- 1) розм. дурень, простак 2) німець
- 1) розм. дурень, простак 2) німець

В середні віки в німецькій культурі ім'я *Michel* було дуже поширеним. Вираз *der deutsche Michel* зустрічається вперше в 1541 році, його значення змінювалось протягом століть. В XVII ст. воно мало ще позитивне значення та нагадувало про походження імені *Michel*: *Erzengel Michael, Schutzheiliger des deutschen Volkes* (архангел Михаїл, покровитель німецького народу). В XVIII ст. вираз вживається то в значенні *tüchtiger, tapferer Bauer*, то в значенні *ein einfältiger, plumper, stumpfsinniger Mensch*. До кінця XVIII ст. за виразом закріплюється значення *ein gutmütiger, doch geistig unbeweglicher, ungebildeter Mensch, eine Schlafmütze* (соня, тюфяк).

В період між визвольними війнами і революцією 1848 року в Німеччині вираз *deutscher Michel* став синонімом національно-обмеженого німецького бюргера, що втілює в собі типові риси національної відсталості і провінціальності; в політичному відношенні “німецький Міхель” стає з роками символом реакційності та шовінізму.

Am Hungertuch nagen (голодувати).

У давнину під час посту олтар завішували особливим сукном (*das Hungertuch*). На ньому було багато зображень, які нагадували всім віруючим про цю подію. Один незвичайний екземпляр зберігся у кафедральному соборі Австрії (Кернтен). Він містить 99 зображень. Вже у Х столітті з'явився цей вираз у переносному значенні.

Традиційний побут німецьких громадян виражають такі фразеологізми:

– *den Laufpaß bekommen, або*

– *blauen Brief bekommen* (отримати повідомлення про звільнення).

Цей вираз пов'язаний з блакитними конвертами службових повідомлень у Пруссії, які отримували офіцери, покидаючи службу [

У німецькому календарі релігійні свята займають значне місце. Назви цих свят є складовою частиною багатьох фразеологізмів:

wenn Ostern und Pfingsten zusammenfallen

1. (букв.) коли Великдень та Трійця відбудуться в один день;
2. ніколи

zu Pfingsten auf dem Eis

1. коли рак свисне;
2. ніколи.

Трійця святкується звичайно влітку, через 50 днів після Великодня, тому крига (Eis) просто неможлива.

Значна частина фразеологізмів складається з назв німецьких монет:

- *jeden Pfennig umdrehen*;
- *auf den Pfennig sehen* (бути ощадливим);
- *keinen Dreier wert sein*;
- *keinen Sechser wert sein* (незначний).

Ці монети “Pfennig“, “Dreier“, “Sechster“ мали в Німеччині найменшу вартість.

2. ФО, які відображають назви рослин та тварин

das nenne ich Schwein (це – щастя всіх);

Schwein haben (мати успіх).

Так, наприклад: свинарство з давніх-давен є найдавнішим видом тваринництва на західній території Німеччини. Свиня (*das Schwein*) була в Німеччині символом багатства та добробуту, тому фразеологія німецької мови має значну кількість одиниць з назвою цієї тварини:

Mir ist ein Hase über den Weg gelaufen –

1. *мені завжди не щастить, мене переслідує невдача;*
2. *(букв.) мені заєць дорогу перебіг.*

Це - народна прикмета. За народним повір'ям заєць, що зустрівся ранком нібито приносить нещастя. Це марновірство дуже сильне, і сьогодні мисливець може повернути назад, якщо йому зранку заєць ”перебіжить” дорогу. Аналогічна роль приділяється кішці, якщо вона перебіжить дорогу, особливо в темряві з ліва на право (у нас говорять у цьому випадку, чорна кішка перейшла мені дорогу). Раніше вважалося, що відьма може перетілюватися в зайця чи в кішку.

Національно-культурна своєрідність мови включає компонент, який притаманний одній мові і не зустрічається в жодній іншій. Фразеологічні одиниці, в семантиці яких є національно-культурний компонент, дозволяють пролити світло на зв'язок культурно-національної своєрідності фразеологізмів з характерними особливостями світобачення носіїв мови, визначають роль та місце фразеології в формуванні та відображенні культурної самосвідомості народу, що свідчить про перспективи у даному напрямку для вирішення задач подальшого дослідження фразеологічного складу мови в контексті культури. Не дивлячись на те, що тісний зв'язок фразеології з національно-культурними традиціями мовних колективів, ні у кого не викликає сумнівів, запитань, пов'язаних з культурно-національною специфікою фразеологізмів, до цих пір залишається більше ніж відповідей. Основне запитання, яке виникає при дослідженнях подібного роду – в чому проявляється ця специфіка? – не перестає залишатися предметом дискусій.

Список використаної літератури

1. Виноградов В.В. Про основні типи фразеологічних одиниць у російській мові. – М.,1987.
2. Добровольський Д.О. Национально-культурная специфіка во фразеологии // Вопросы языкознания. – 1997. - № 6.
3. Еккерт Р.Р. Историческая фразеологія и лингвострановедение // Russistik.- 1990.- № 2.
4. Чернышева И. К динамике фразеологической системы / на материале немецкого языка // ФН. – 1993.- № 1.
5. Duden Redensarten. Herkunft und Bedeutung / von R. Köster.- Mannheim, Leipzig, Zürich, 1999.